

Člověk stvořený k Božímu obrazu jako východisko biblického étosu

T322 Teologická etika 1
VOŠ Jabok

Mgr. Zdenko Š Širka, Th.D.

Hlavní struktura:

- ▶ 1. Biblické východisko
- ▶ 2. Terminologie
- ▶ 3. Etické implikace
- ▶ 4. Imago Christi
- ▶ 5. Celistvé pojetí člověka

1. Biblické východisko.

- ▶ Genesis 1,26–27:
- ▶ „I řekl Bůh: ‚Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.‘ Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.“

Biblické východisko.

- ▶ Genesis 9,6:
 - ▶ „Kdo prolíje krev člověka, toho krev bude člověkem prolita, neboť člověka Bůh učinil, aby byl obrazem Božím.“

 - ▶ Žalm 8:
 - ▶ Co je člověk, že na něho pamatuješ,
 - ▶ syn člověka, že se ho ujímáš?
 - ▶ Jen maličko jsi ho omezil, že není roven Bohu,
 - ▶ korunuješ ho slávou a důstojností.
 - ▶ Svěřuješ mu vládu nad dílem svých rukou,
 - ▶ všechno pod nohy mu kladeš:
 - ▶ všechen brav a skot a také polní zvířata a ptactvo nebeské a mořské ryby,
 - ▶ i netvora, který se prohání po mořských stezkách.
 - ▶ Hospodine, Pane náš,
 - ▶ jak vznešené je tvoje jméno po vší zemi! “
-

Biblické východisko.

- ▶ Biblická antropologie ***zprávy o stvoření***.
- ▶ Základní otázky: Kdo jsem? Jak mám žít?
- ▶ Etické otázky: Co znamená, že je člověk stvořen k Božímu obrazu? Do jaké míry tím obrazem zůstal po hříchu? Co to znamená pro důstojnost člověka? A co pro jeho chování na zemi?

- ▶ Zpráva o stvoření ≠ vědecké podání technologie stvoření
- ▶ = svědectví o tom, kdo a proč stvořil svět a člověka v něm.
- ▶ ≠ metafyzicko-ontologické spekulace, = etický rozměr

Biblické východisko.

▶ **Kanonický kontext.**

- ▶ Kontext – příběh o stvoření
- ▶ Jeden moment: otázka Boha jako stvořitele
- ▶ - Bůh zná člověka před stvořením, je jeho záměrem
- ▶ Druhý moment: otázka člověka
- ▶ - zásadní výpověď o významu, tajemství a určení člověka. Člověk má účast na božském způsobu bytí

Biblické východisko.

- ▶ **Jak je člověk člověkem?**
- ▶ Člověk je zde člověkem hlavně prostřednictvím toho, co má společného s Hospodinem Bohem.
- ▶ Je jako celý člověk partnerem Boha.
- ▶ Není to vázáno na žádné vlastnosti, atributy, ctnosti, zvláštní obdarování či úspěchy...
- ▶ I zloděj je bližní.

Biblické východisko.

- ▶ **Boží rozhodnutí.**
- ▶ Boží vztah k člověku jako předpoklad sebeporozumění člověka – pojem obrazu a podoby se objevuje nejprve ve slovech vlastního Božího projednání a rozhodnutí:
- ▶ osobní rozhodnutí a zvláštní tvůrčí akt Boží („učiňme člověka“, „k našemu obrazu“ či „v našem obraze“ či také „ve stínu“, tedy v Boží blízkosti).

Biblické východisko.

▶ **Stvořené bytí.**

- ▶ Člověk tak vděčí za své stvořené bytí pouze stvořitelskému oslovení.
- ▶ Jeho stvořené bytí tedy *není výsledkem rozhodnutí vlastní svobody* a uděleného povolení od druhých.
- ▶ Vstupuje do bytí jako *povoláný* Bohem a trvání tohoto stvořitelského povolání ho udržuje v jeho existenci.
- ▶ Bůh volá člověka k bezprostřednímu vztahu, jenž člověka činí protějškem božského Ty a konstituuje jej v jeho lidském bytí osob.

Biblické východisko.

Důsledky:

- ▶ člověk je určen k tomu, aby zacházel s ostatním stvořením jako zodpovědný zmocněnec a správce, ne svévolně, protože jeho právo a závazek vládnout jsou zobrazující / každý člověk je cenný;
- ▶ výraz ‚podoba‘ chce zdůraznit blízkost, důvěrný a přátelský vztah a příbuznost, ale také poukázat na rozdílnost.

Biblické východisko.

Co znamená být člověkem? Etický rozměr:

- ▶ pohled na jednotu těla a duše (psychosomatická jednota),
- ▶ jedinečnost člověka oproti jiným tvorům,
 - a) slobodná bytost
 - b) má mandát „vládnout“
 - c) re-prezentuje Boha na zemi
 - d) důstojnost člověka
- ▶ stvoření jako dar a úloha.

Biblické východisko.

Příkázání lásky jako důsledek:

- ▶ láska k bližnímu není odpovědí na nějaké tělesné, duševní či mravní hodnoty člověka (viz a srov. později ideu lidské důstojnosti); milovat nejen ctnostné a moudré, ale i zlé a nerozumné, neinteligentní (příklady dopadů: pachatelé, lidé s postižením, lidé v kómatu, kojenci, adresáti pomoci...)
 - ▶ Tato transcendentní důstojnost člověka znamená nezadatelná (nezcizitelná) práva a obrovskou
-
- ▶ zodpovědnost.

Biblické východisko.

Morální důsledky z daru stvoření:

Hledat a nacházet způsoby jednání, které Stvořitel vepsal do člověka:

- ▶ Zodpovědná svoboda a její vázanost na Stvořitele
- ▶ Důstojnost, vděčnost, důvěra, vzájemné vztahy
- ▶ Tvůrčí utváření světa s vazbou na Stvořitele
- ▶ Úcta k lidskému životu a jeho ochrana
- ▶ Svatost jako podstatný atribut Boha se může stávat vlastností člověka; to, co je lidské, se může stávat svatým...

Biblické východisko.

Žalm 8:

„Co je člověk, že na něho pamatuješ?“ (Ž 8,5a)

- ▶ Hospodin se ve svém jednání váže na člověka a skutečnost, že jej zahrnuje do svého působení, určuje úkol a postavení člověka ve světě.
- ▶ Hospodin (ú)činně přistupuje k člověku, zabývá se jím, a obsahem tohoto přístupu je požehnání a spása.

Biblické východisko.

ověncit, opatřit korunou / učinit korunou (vrcholem)
znamená trvalý stav

- ▶ věnec či koruna cti, důstojnosti, zmocnění je přijatá a prožitá zkušenost záchrany, vysvobození, a tedy odůvodněním nově získaného života
- ▶ Univerzální koncept proti ponižování, krutému a nelidskému zacházení – člověk bez této důstojnosti je doslova svlečen ze svého lidského bytí.

2. Terminologie.

Metafora obrazu.

- ▶ Hebr. Celem = obraz, socha
- ▶ Hebr. Demut = podobenství, podoba
- ▶ „Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby.“
- ▶ Metafora převzata z mimobiblické teologie království.

Terminologie.

Egyptská tradice.

- ▶ Socha – funkce krále reprezentovat boha.
- ▶ Socha panovníka na hranici říše: zde tedy vládne on –
- ▶ Člověk svou existencí na zemi jakoby vymezuje teritorium, které patří Bohu, „zde vládne Bůh, tady to vše patří Bohu“.

Terminologie.

Asyrská tradice.

- ▶ Dvojitý akt stvoření: normální a královský člověk.

Tedy:

- ▶ Sochy bohů a kultické obrazy byly také považovány za obrazy boha a potud byly způsobem zjevení a mediem božské moci na zemi;
- ▶ Podoba označuje podobný charakter toho, co je zobrazeno, s jeho vzorem.

3. Etické implikace.

Zvrat v biblickém podání

- ▶ demokratizace, královská kvalita se v biblických textech připisuje celému lidstvu (každému člověku) a tak se podpořila univerzalizace metafory královské sochy.

Etické implikace.

Důsledky univerzalizace:

- ▶ Přítomný čas pro stvoření: i současného člověka musí Hospodin utvářet, tvořit, aby se stával skutečným člověkem a nesl jeho podobu.
- ▶ Svěřený úkol: zobrazovat Boha, a tak o něm vyprávět.
- ▶ Naslouchat jeho výrokům a žít je.
- ▶ Každý člověk je Bohem specificky osloven/žehmán, to v něm může probouzet životodárné síly.

Etické implikace.

Zodpovědnost zasazovat se za důstojnost a práva druhých

- ▶ K vyznávanému a žitému zaslíbení o člověku jako obrazu a podobě Boží patří i *zasazovat se za důstojnost* člověka v různých oblastech.
- ▶ Také královská spravedlnost a *ochrana slabých*, vnímání odpovědnosti za druhé.
- ▶ Královský pár (člověk jako muž a žena) má zrcadlit bližním obraz Boží ve spravedlnosti a milosrdenství a vnímat tak jejich životní zájmy.
- ▶ Při zkušenostech s násilím se může člověk rozpomínat na to, že byl Stvořitelem Bohem původně zamýšlen *lepší, pokojnější řád*, a tak si uvědomit důstojnost a úkol člověka.

Etické implikace.

Neztratitelnost daru obrazu.

- ▶ Jakkoli může být způsob lidského života znetvořen, deformován a zkreslen a jakkoli ho mohou utvářet deformující a zraňující sociální i tělesně-emocionální praktiky (srov. např. pachatele, bezdomovce), člověk nemůže být zbaven lidské důstojnosti. Tím vším chce toto pojetí člověka a jeho důstojnosti přispět k nenáboženským kontextům humánní politiky a právní kultury.
- ▶ *zásadní a základní rovnost všech lidí* – Všichni totiž byli stvořeni k Božímu obrazu a prostřednictvím Ježíše Krista mají „totéž božské povolání a určení“.

Etické implikace.

- ▶ Nikdo tak před Bohem neztrácí svou důstojnost za žádných okolností.
- ▶ Tato Boží opce pro člověka a zejména pro lidi, jejichž důstojnost je porušena, představuje existenciální základ pro prosazování myšlenky lidské důstojnosti,
- ▶ pro spravedlivé, pečlivé a solidární vzájemné setkávání lidí a
- ▶ pro zásadu opce pro chudé, tzn. zejména ponížené, pro ty, kdo jsou zbaveni svých práv.

4. Imago Christi.

Ježíš Kristus jako symbol pravého lidství.

- ▶ *vrcholný* obraz Boha, podle něhož může člověk poznat, jak nalezne sebe sama, svou identitu, a sice tím, že se účastní na tomto novém stvoření, že zakouší své znovuzrození
- ▶ všichni jsou proto *povoláni* k tomu, aby se uskutečňovali jako lidé
- ▶ zároveň mají účast na naději, že budou vysvobozeni z násilí a lidsky nedůstojných podmínek
- ▶ Následování Ježíše Krista jako *stávání se více člověkem* (imago Christi), zabezpečení osobní důstojnosti a svobody.

Imago Christi.

Ježíš Kristus jako krajní cíl a nejvyšší naplnění lidského života.

- ▶ V Ježíši Kristu lze spatřovat krajní cíl a nejvyšší naplnění lidského života, *vzor pravého lidského bytí* a tedy porozumění tomu, co může pro všechny lidi znamenat život ve svobodě, lásce, spravedlnosti a solidaritě.
- ▶ Kdo věří v Krista, stává se Boží dcerou a synem. Toto přijetí za dceru a syna ho proměňuje a uděluje mu způsobilost následovat cestu Krista.
- ▶ Nový zákon lásky, milosti, ospravedlnění, svobody.

Imago Christi.

► Mt 25,34–40:

• **34** Tehdy řekne král těm po pravici: ‚Pojďte, požehnaní mého Otce, ujměte se království, které je vám připraveno od založení světa.

• **35** Neboť jsem hladověl, a dali jste mi jíst, žíznil jsem, a dali jste mi pít, byl jsem na cestách, a ujali jste se mne,

• **36** byl jsem nahý, a oblékli jste mě, byl jsem nemocen, a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení, a přišli jste za mnou.‘

• **37** Tu mu ti spravedliví odpovědí: ‚Pane, kdy jsme tě viděli hladovéhoho, a nasýtli jsme tě, nebo žíznivého, a dali jsme ti pít?

• **38** Kdy jsme tě viděli jako pocestného, a ujali jsme se tě, nebo nahého, a oblékli jsme tě?

• **39** Kdy jsme tě viděli nemocného nebo ve vězení, a přišli jsme za tebou?‘

• **40** Král odpoví a řekne jim: ‚Amen, pravím vám, cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratrů, mně jste učinili.‘

Imago Christi.

Základní východiska křesťanské etiky:

- ▶ následovat Krista,
- ▶ podobat se mu,
- ▶ nechat se proměňovat k Jeho obrazu,
- ▶ žít jako nové stvoření.

Imago Christi.

- ▶ **Theosis** = Slovo *theopoiésis* je odvozeno od slovesa *theopoiéó* (činím bohem), kterým raní křesťanští autoři označovali prohlášení za boha a splynutí s bohem v pohanském i křesťanském prostředí.
- ▶ Zbožštění lidské přirozenosti Krista a cíl (*telos*) věřícího křesťana.
- ▶ Čeština má s pojmem „zbožštění“ problémy.
- ▶ Ježíš Kristus je prototypem zbožštěného člověka. Ježíšovo zbožštění se uskutečnilo po jeho zmrtvýchvstání a tak je očekáváno i u lidí, kteří budou vzkříšení z mrtvých.

Imago Christi.

Biblické doklady theosis

- ▶ „Ale já vám říkám: Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují. Tak budete syny svého nebeského Otce, neboť on dává vycházet svému slunci pro zlé i pro dobré a sesílá déšť spravedlivým i nespravedlivým.“ (Mt 5,44n)
 - ▶ „Když se však naplnil čas, poslal Bůh svého Syna, narozeného ze ženy, podrobeného Zákonu, aby vykoupil lidi, kteří podléhali Zákonu. Tak jsme byli přijati za syny. A protože jste synové, poslal nám Bůh do srdce Ducha svého Syna, Ducha, který volá: ‚Abba, Otče!‘ Už tedy nejsi otrok, ale syn a jako syn také dědic skrze Boha.“ (Ga 4,4-7)
-

Imago Christi.

- ▶ Apoštol Pavel zdůrazňuje nový stav v Krista věřícího člověka, který se svou vírou stává Božím synem a tím pádem i dědicem Božích zaslíbení. Zbožštění věřícího člověka je implicitně obsaženo v seslání Kristova Ducha do lidského srdce.
- ▶ V osobě Ježíše Krista – Nového Adama *došlo k obnovení Božího obrazu v člověku* a tím, že se Bůh stal člověkem, bylo lidem dáno více než při stvoření. Zbožštěním lidské přirozenosti skrze Boží Logos byla pro člověka obnovena cesta k Božímu podobenství, ale zároveň i darována možnost zbožštění. Tohoto daru se člověk účastní skrze Ducha Svatého, který zůstává a působí v Církvi.

5. Celistvé pojetí člověka.

- ▶ Otázka člověka => problematiky vztahu duše a těla
 - ▶ Aplikace: prostituce / zneužívání dětí
 - ▶ Následky tělesné a psychické / týkají se celého člověka.

 - ▶ Platon: to sóma séma (tělo je vězením duše) / dualita

 - ▶ Biblická antropologie ≠ dualismus duše a těla
 - ▶ Přináší novou dimenzi: duchovno
 - ▶ Obraz člověka v biblickém pojetí je holistický či syntetický a vztahový. Duše není částí člověka, ale jedním **aspektem** a výrazovou formou.
-

Celistvé pojetí člověka

Důsledky dualistického štěpení:

- ▶ Tělo se stává automatem
- ▶ Štěpení na duši a tělo
- ▶ To, co se páchá na těle, má následky na psychice

- ▶ Co s tím sociální pracovník?

Celistvé pojetí člověka

Starozákonní antropologie (aspekty):

- ▶ **básar/tělo:** člověk jako hříšný a slabý
- ▶ **nefeš/duše:** živé tělo, život, duše v těle
- ▶ **ruach/duch:** celý člověk, duchovní dimenze
- ▶ **léb/srdce:** centrum rozhodování, rozumný člověk

Celistvé pojetí člověka

Novozákonní antropologie:

- ▶ sóma/živé tělo: osoba jako celek, bez těla není člověka
 - ▶ sarx/maso: (viz basar) tělo s důrazem na tělesnost, hříšnost
 - ▶ psyché/duše: život jako celek, sídlo vůle a nálad
 - ▶ nous/rozum: sídlo myšlení a rozhodování
 - ▶ pneuma/duch: vlastní vědomí.
-
- ▶ **Aspekty, ne skládačka!**

-
- ▶ Případné otázky, konzultace, dodatečné informace na sirka@jabok.cz

